

Precursori ai Universității din București

Inființarea Universității din București în anul 1864 a reprezentat finalizarea unui parcurs și, totodată, a unei aspirații către învățământul de nivel superior în spațiul românesc, ale cărui rădăcini pot fi căutate încă din secolele XVI-XVII. Un moment important pe acest traseu în care școala și educația devin instrumente de modelare a identității unei societăți moderne îl reprezintă pregătirea de nivel mediu-superior pe care a oferit-o începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea Academia Domnească din București. Aceasta a reprezentat o continuare la nivel superior a pregătirii pe care o asiguraseră instituțiile de învățământ apărute sporadic în secolele anterioare, unele dintre ele fiind susținute de către Biserica Ortodoxă, iar altele chiar de către domnie. Orizontul cultural al celei de-a doua jumătăți a secolului al XVII-lea impunea, de altfel, necesitatea predării unor cunoștințe

la nivel superior în cadrul unei instituții cu caracter laic și, pe cât posibil, deschisă unor categorii mai largi ale populației.

Spațiul românesc a cunoscut în secolul al XVII-lea o lărgire a interesului pentru cultura scrisă, atât datorită dezvoltării tiparului și creșterii numărului de dar și ca rezultat al dezvoltării societății și creșterii aparatului administrativ al domniei. Ca urmare a reluării activității tipografice în timpul domniei lui Matei Basarab și a dezvoltării acesteia în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Bucureștiul devenea un centru tipografic important pentru lumea creștină orientală. Documentele păstrate din a doua jumătate a secolului al XVII-lea sugerează accesul unor categorii mai largi de populație – care la rândul ei crescuse numeric – la cuvântul scris, situație reflectată de numărul tot mai mare de documente scrise provenind de la clerici, dregători locali sau orășeni¹.

¹ Bogdan Murgescu, *Istorie românească – istorie universală (600-1800)*, București, Editura Erasmus, 1994, p. 55.

Academia Domnească din București

Până la apariția instituțiilor proprii de învățământ, educația elitelor se realiza fie prin dascăli particulari, fie în cadrul colegiilor universitare din apropierea spațiului nostru (Praga - 1348, Cracovia - 1364, Viena - 1365). Totodată, cel mai important centru de instrucție pentru lumea ortodoxă răsăriteană era Academia Patriarhiei ortodoxe din Constantinopol, unde a studiat, printre alții, și Dimitrie Cantemir. Teofil Coridaleu a reorganizat această școală după modelul universităților italiene (el însuși fiind format la Universitatea din Padova), astfel încât centrul culturii grecești se deplasa dinspre Italia către Constantinopol. Aici s-au format profesori precum Ioan Cariofil și Sevastos Kyminitis, ultimul cu rol important în funcționarea învățământului superior muntean. De altfel, unii dintre profesorii academiei constantinopolitane au ajuns în diverse momente în spațiul românesc, având o contribuție importantă la apariția și consolidarea academiilor domnești. Tot în apropierea spațiului românesc, în prima jumătate a secolului al XVII-lea era înființată și Universitatea de la Nagyszombat, care a fost apoi mutată la Buda și mai târziu la Pesta. În Rusia, s-a organizat prima instituție superioară de învățământ la Moscova, în 1755 și abia în 1819 era înființată Universitatea din Sankt-Petersburg.

Un prim proiect de organizare a unei „academii” în Țara Românească, adică a unei instituții în spirit umanist, care să adune literați și oameni de știință, aparținuse domnitorului Petru Cercel, cel ce adunase la Curtea Domnească de la Târgoviște o serie de

oameni de cultură francezi, italieni și greci. La 1629, călugărul cretan Benedict era autorul unui proiect de organizare a unei școli de nivel superior în Țara Românească, cu predare în limba greacă, proiect care nu s-a materializat însă.

Tranziția de la învățământul mediu către cel superior se realiza în Țara Românească în timpul lui Matei Basarab. În 1646, postelnicul Constantin Cantacuzino aducea în Țara Românească pe profesorul grec Pantelimon Ligaridis pentru educația fiilor săi, Drăghici și Șerban. Ligaridis condusesse Academia Patriarhiei din Constantinopol, urmând lui Teofil Coridaleu. Împreună cu un alt profesor grec, Ignatie Petrițis, acesta va sprijini apariția primului colegiu din Țara Românească, cunoscut în documentele epocii ca *Schola greca e latina*. Colegiul era organizat după modelul celor iezuite, fiind structurat pe cinci ani de studii, cu predarea următoarelor discipline: gramatica latină și greacă, retorica, logica, elemente de istorie, geografie și matematică. Limbile de predare erau greaca și latina, limbile de cultură ale epocii. Numărul elevilor care au studiat aici era relativ mic, în jur de 12, toți fii de mari boieri, după cum mărturisea Ligaridis². Prima promoție de absolvenți includea pe Drăghici și Șerban Cantacuzino, Radu Năsturel, frații Radu și Șerban Greceanu, așadar pare să fi fost un experiment adresat elitei și nu obștei, cum se va întâmpla mai târziu, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu. Totodată, faptul că încetarea funcționării

² Ariadna Camariano Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, București, 1971, p. 23.

colegiului s-a produs în 1651 vine în sprijinul ideii că nu reprezenta o soluție viabilă, în condițiile în care există date privind angajarea unor profesori particulari de către marea boierime.

Colegiul târgoviștean prezenta în modul său de structurare elemente de învățământ superior, după modelul *Collegiumului academicum seu illustre* din Europa apuseană. Un astfel de colegiu academic cu trei facultăți exista la Alba Iulia, înființat de principele Gabriel Bethlen, în 1622.

Progresul adus de colegiul târgoviștean a fost unul substanțial, întrucât până la acel moment, în școlile din Țara Românească se învățau doar scrisul, cititul, socotitul și erau însușite acele elemente de cultură minim necesare clericilor, secretarilor din cancelariile domnești și din aparatul administrativ de la nivelul întregii țări. La sfârșitul secolului al XVII-lea, proiectul organizării unei școli de nivel superior la București a intrat într-o nouă etapă, care a culminat cu înființarea unei academii domnești după modelul Academiei din Constantinopol, acolo unde fuseseră formați și unii dintre susținătorii importanți ai acestui proiect, precum Sevastos Kyminitis din Trapezunt (fost director al Academiei constantinopolitane înainte de a veni la București, ca director al

școlii domnești) sau Hrisant Notara, patriarhul Ierusalimului.

Nu s-a păstrat un document de epocă care să permită stabilirea fermă a datei înființării școlii domnești de la București, prin urmare există mai multe puncte de vedere în legătură cu momentul de început al acesteia: Gheorghe Cronț³ consideră că se poate plasa începutul organizării sale în perioada 1693-1695, Ion Ionașcu⁴ a redus acest interval la un singur an – 1694, iar Victor Papacostea⁵ indica anul 1695. În schimb, Ariadna Camariano Cioran⁶ susține că bazele școlii s-au pus în vremea lui Șerban Cantacuzino, chiar dacă rezultatele funcționării s-au văzut începând cu domnia lui Constantin Brâncoveanu. Datele avansate de Ariadna Camariano-Cioran se bazează pe informația potrivit căreia Sevastos Kyminitis fusese chemat, se pare, de domnul muntean Șerban Cantacuzino pentru organizarea unei școli, dar a ajuns în Țara Românească la sfârșitul anului 1689, după moartea acestuia. Într-o scrisoare adresată lui Mihai Cantacuzino, în iunie 1689, Kyminitis expunea viziunea lui privind creșterea duratei studiilor și nevoile privind profesorii și cărțile necesare (probabil o propunere de reorganizare a programei de studiu); așadar, ar rezulta din scrisoare că exista deja o școală care avea

³ Gheorghe Cronț, *Începuturile Academiei domnești din București*, în „Studii de istorie și muzeografie”, IV, 1966, pp. 15-24.

⁴ Ion Ionașcu, *Cu privire la data întemeierii Academiei domnești de la Sfântul Sava din București*, în „Studii”, tom 17, 1964, nr. 6, pp. 1252-1271.

⁵ Victor Papacostea, *La Fondation de l'„Academie grecque” de Bucarest. Les origines de l'erreur de datation et sa pénétration dans l'historiographie*, în „Revue des études sud-est européennes”, IV, 1966, nr. 1-2, pp. 115-145 și nr. 3-4, pp. 413-436.

⁶ Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.*

nevoie de reorganizare. De altfel, reorganizările cunoscute de Academia Domnească bucureșteană în cursul secolului al XVIII-lea par să indice o oarecare obișnuință a acestei practici de reșezare a școlii de către un domn nou ori după perioade de întrerupere datorate războiului sau unor probleme financiare. Kyminitis apare menționat ca profesor la București, într-o însemnare a unui elev, Eustatie Lambros din Ianina, făcută la 1690, iar în ianuarie 1695 scria din același oraș, unde era deja directorul școlii domnești⁷. Directorul Kyminitis a murit în anul 1702, astfel încât, la 1707, patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara⁸, își asuma rolul de a reorganiza școala bucureșteană.

Așadar, până în acest moment, cel mai timpuriu document păstrat și care să prezinte în detaliu organizarea și funcționarea școlii domnești (Academiei) din București este *gramata* patriarhului de Ierusalim, Hrisant Notara, din anul 1707, în timp ce detaliile privind susținerea financiară de către domnie se regăsesc în două documente emise în același an de domnul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu⁹. Este de altfel și primul moment fondator de școală superioară în spațiul nostru de până atunci care urma modelul universităților europene, acolo

unde privilegiile erau recunoscute de conducerea statului sau regiunii, iar programul de studii era asumat de autoritatea ecleziastică. Totuși, chiar dacă domnul anunța că „ne-am hotărât a întemeia o școală înaltă de obște”, această formulă apare adesea în documentele epocii cu referire la reorganizare, prin urmare, este posibil ca existența școlii să fie anterioară acestei date. De altfel, în niciunul dintre documentele emise în cursul secolului al XVIII-lea în legătură cu organizarea Academiei domnești nu există trimiteri la momentul sau personajul fondator.

Limba de predare în Academia bucureșteană era greaca clasică, limba de cultură a răsăritului și sud-estului european, iar acest învățământ în limba greacă a permis însușirea culturii europene a momentului, prin dascălii care s-au format în Occident, prin ideile, teoriile și lucrările apusene vehiculate de aceștia.

Nu există detalii în privința planului de studii al Academiei domnești bucureștene înainte de anul 1707, însă, având în vedere formarea inițiatorilor proiectului, precum și cea a profesorilor implicați, modelul trebuie să fi fost cel al universităților italiene și al Academiei din Constantinopol¹⁰.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Începând cu 1697, Hrisant (care era nepotul patriarhului Dositei, al Ierusalimului) a studiat la Universitatea din Padova, acolo unde se pregătise și stolnicul Constantin Cantacuzino; tot în acei ani a studiat aici și Radu Cantacuzino, cel de-al doilea fiu al stolnicului Cantacuzino, iar în 1700 cei doi au plecat la Paris, pentru a studia matematica și astronomia.

⁹ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XIV/1, *Documente grecești*, București, Stabilimentul Grafic „I.V. Socecu”, 1915, pp. 388-396.

¹⁰ Kyminitis a studiat la Academia din Constantinopol și a avut ca profesori pe erudiții Ioan Cariofil și Alexandru Mavrocordat Exaporitul, formați în Italia. De asemenea, stolnicul Constantin Cantacuzino, implicat cel mai probabil în acest proiect de organizare a unei școli superioare la București, urmasse studiile la Universitatea din Padova.

Odată cu reorganizarea din anul 1707¹¹, planul de învățământ al școlii a fost alcătuit de patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara, cel care va sprijini și înființarea Academiei domnești din Iași. Materiile vizate de programă erau: logica, retorica, fizica, astronomia, metafizica, psihologia, poetica, gramatica, ortografia. Erau studiate clasiile grecești, iar la baza învățării se găseau manualele lui Teofil Coridaleu, cunoscut ca mare filosof neoaristotelic, format la Universitatea din Padova¹². De altfel, interpretarea făcută de Teofil Coridaleu se constituia într-un reper pentru învățământul filosofic din spațiul sud-est european, dar ea contribuia și la imprimarea unui caracter laic asupra studiilor de la Academia Domnească, îndepărtându-se de studiul exclusiv al teologiei și cărților de ritual predate ca unică materie de studiu în școlile anterioare. Se studia și matematică, însă la un nivel scăzut, conform lui Helladius, un învățat grec care a vizitat spațiul românesc în 1713. Așadar, prin diversitatea materiilor predate, prin introducerea cursurilor de filosofie neoaristotelică (un curent educațional inovator al epocii) și prin prestigiul inițiatorilor proiectului, această școală reorganizată de domnul muntean Constantin Brâncoveanu și de patriarhul Hrisant Notara¹³ reprezenta un moment de

progres, dar și de prestigiu pentru întreaga regiune sud-est europeană. În plus, față de școlile anterioare, care erau destinate elitei muntene, Academia din vremea lui Constantin Brâncoveanu se adresa unor categorii mai largi de cursanți, atât ca proveniență socială, cât și etnică sau geografică, documentul domnesc afirmând că s-a întemeiat „o școală înaltă de obște pentru școlari localnici și străini”¹⁴

Hrisovul din 1707 stabilea numărul dascălilor, disciplinele predate de aceștia, programul după care se desfășura predarea, toate aceste aspecte fiind reunite sub formula „Rânduiala dascălilor”. Aflăm din acest document că se învăța timp de 5 zile pe săptămână, mai puțin joia și duminica, obicei păstrat și în secolul al XVIII-lea sau la începutul secolului al XIX-lea. Academia funcționa în acel moment cu trei dascăli: cel dintâi, care era și directorul Academiei preda logica, retorica, fizica, astronomia, psihologia, metafizica.

Cursurile de fizică, astronomie (*Despre cer*), metafizică (*Despre naștere și pieire*), logică, etică, psihologie (*Despre suflet*) sugerează o apropiere de nivelul disciplinelor predate la Academia constantinopolitană.

Programul stabilit de hrisovul din anul 1707 prevedea existența mai multor nivele de studiu, unul al avansaților și altul al

¹¹ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XIV/1, pp. 392-394, doc. 426.

¹² Informații detaliate privind învățământul desfășurat în cadrul Academiei bucureștene până la începutul secolului al XIX-lea se găsesc la Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.* și Elena Grigoriu, *Istoricul Academiei domnești de la Sf. Sava (contribuții documentare)*, București, 1978.

¹³ Până la moartea sa, în 1731, patriarhul Hrisant Notara a păstrat o atență supraveghere a academiei de la București, dovadă în acest sens fiind corespondența purtată cu domnii munteni, mitropolitul țării și chiar cu directorul școlii, publicată în Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...*, volumul XIV, părțile 1-3, București, 1915, 1917, 1936.

¹⁴ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XIV/1, p. 394.

Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești (1688-1714), întemeietorul Academiei domnești din București

Document emis de domnul fanariot Constantin Racoviță la 26 iunie 1763, în care se face referire la Academia Domnească din București

începătorilor. Cursurile se țineau dimineța și după-amiaza. Dascălul al doilea și al treilea predau gramatica, ortografia și sintaxa, cu aplicații pe texte ale clasicilor greci. Există și o formulă de verificare a cunoștințelor („ucenicii să puie în scris științele lor, și parafraza acestora s-o scrie în limba de obște, și să se îndrepte cele ce nu vor fi scrise bine de dânșii”) la sfârșitul anului, fără de care nu se putea promova în anul al doilea de studiu¹⁵.

Totodată, se prevedea și plata profesorilor: 200 lei pentru dascălul de științe filosofice (care era și directorul școlii) și 100 lei pentru dascălul de enciclopedie. La îndemnul patriarhului Hrisant Notara urmau să fie înființate tipografia și biblioteca acestei școli¹⁶.

Pe baza notițelor luate de unul dintre elevii Academiei bucureștene, Manase Eliad, devenit ulterior profesor al acesteia, putem reconstitui succesiunea predării disciplinelor în

¹⁵ *Istoria Universității din București*, vol. I, Partea I-a: *Academia domnească și colegiul „Sf. Sava” din București (1694-1864)*, partea a II-a: *Universitatea din București în perioada 1864-1918*, redactor responsabil Ion Ionașcu, București, 1977, pp. 27-28

¹⁶ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XIV/1, p. 413.

programa Academiei, din perioada 1754-1759: logica timp de un an, urmată de fizică și retorica pe baza scrierilor lui Coridaleu și Alexandru Mavrocordat Exaporitul, iar anul următor cosmografia după Coridaleu¹⁷. Însemnările lui ne permit, totodată, să observăm întreruperile cursurilor provocate de epidemiile de ciumă, care au afectat viața bucureștenilor, și nu numai, în veacul al XVIII-lea; una dintre aceste întreruperi a durat din mai 1756 până în februarie 1757.

Parcursul Academiei domnești a fost unul sinuos de-a lungul secolului al XVIII-lea,

fiind marcat de momente cu o activitate importantă, dar și de numeroase faze de stagnare, datorate condițiilor interne sau externe dificile (războaie, epidemii, lipsa personalului didactic, dificultăți apărute în plata acestora). Fiecare dintre momentele importante în evoluția acestei instituții este legat de inițiativa unui domn fanariot, sprijinit de elitele muntene. Inițiativa venea, așadar, de sus și intra în categoria milei domnești, adică a acelor așezăminte realizate de domni în beneficiul țării. O caracteristică importantă a acestui învățământ ține de

Profesor și elev în secolul al XVIII-lea
(miniatură pe un manuscris de la Biblioteca Academiei)

¹⁷ Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ilie Popescu Teiușan, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p. 38.

conținutul său predominant laic. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, accentul în predarea filosofiei era pus pe filosofia neoaristotelică, ce era considerată în acel moment ca un element de modernitate în întreaga Europă. De asemenea, după jumătatea secolului al XVIII-lea, pătrund și sunt vehiculate idei ale filosofilor iluminiști, precum și concepte din domeniul științelor pozitive. Așadar, învățământul din Țara Românească, concentrat în cadrul Academiei domnești de la București, a fost un învățământ dinamic, care a evoluat permanent, în strânsă legătură cu evoluțiile învățământului apusean. O viziune modernă asupra rolului educației pentru formarea personalității individului surprindem în pitacul din august 1786 dat de domnitorul Nicolae Mavrogheni, care, adresându-se elevilor, arată că „voi nu slujiți Domniei, sau altuia, ci însuși vouă vă slujiți, pentru folosul și procopseala voastră”¹⁸.

Academia Domnească cuprindea trei forme de învățământ: elementar, mediu și superior. În cursul primei părți a secolului al XVIII-lea, a existat chiar o specializare în interiorul formei superioare de învățământ, cu accent pus fie pe cursurile de limbă și literatură, fie pe cele de filosofie. Această structură nu se regăsește de-a lungul întregii perioade în care a funcționat Academia Domnească, ea depinzând mai ales de numărul profesorilor și de specializarea acestora. Astfel, în momentele în care numărul acestor dascăli era redus, se lua

decizia ca accentul să se pună pe pregătirea fie pentru nivelul începătorilor, fie pentru avansați, în funcție de cererea existentă.

A existat în cadrul Academiei domnești de la București o preocupare de sincronizare a programei de aici cu ceea ce se preda în cadrul colegiilor academice apusene. Datorită interesului domnilor fanarioți pentru învățământul din cadrul Academiei bucureștene, manifestat prin hrisoave de reorganizare a acestei instituții, programa a devenit tot mai diversificată în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cu un profund caracter științific, care punea accent pe științele pozitive, predate cu mijloace moderne, inclusiv cu folosirea experiențelor realizate în laborator. Ilustrativă pentru accentul pus pe științe este titulatura celui dintâi dascăl al Academiei, directorul acesteia, care trece de la formula „dascălul întâi al învățăturilor celor filosofești” la aceea de „dascălul științelor”, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Accentul pus pe caracterul raționalist al studiilor se poate constata și în analiza salariilor dascălilor: profesorii de gramatică și literatură erau mai slab retribuiți, în comparație cu cei care predau științele sau filosofia.

Disciplinele erau studiate în cicluri succesive, de-a lungul anilor de studiu. Au existat și momente în care materiile erau predate alternativ, la fel ca în Occident (mai ales în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea), astfel încât logica alterna cu fizica,

¹⁸ V.A. Urechia, *Istoria școlilor de la 1800-1864 cu o scurtă introducere coprinzând note din istoria culturai naționale anterioare secolului al XIX-lea și cu mai multe fac-simile de documente, semnături, autografe etc.*, tomul I, București, Imprimeria Statului, 1892, p. 62.

matematicile și geografia. Manualele folosite în școlile Europei apusene erau traduse și uneori adaptate în limba greacă, pentru a fi folosite la București. Toate aceste premise asigurau dobândirea unei culturi enciclopedice solide pentru cei care urmau cursurile Academiei bucureștene.

Academia bucureșteană dispunea, totodată, de o bibliotecă și o tipografie. Hrisovul lui Ipsilanti din 1776 făcea referire la existența unui bibliotecar care să înregistreze cărțile în condică și să le împrumute doar pe baza unei chitanțe. Din 1785, Academia avea și un doctor, în persoana lui Ioan Manicati.

Din punct de vedere financiar, Academia funcționa cu bani provenind din visteria țării; întemeietorul ei, Constantin Brâncoveanu, dăduse un hrisov domnesc, în 1707, prin care ceda dobânda (3%) banilor depuși la Zecca venețiană pentru a se plăti salariile dascălilor. Pentru a sprijini elevii fără posibilități materiale, domnul adăuga 50 de lei anual din vama lacului Greaca¹⁹. Ulterior, domnitorul Grigore Ghica a introdus sistemul prin care preoții erau scutiți de plata impozitelor către visteria statului în schimbul unei contribuții anuale în folosul școlii domnești, iar reforma altui domnitor fanariot, Alexandru Mavrocordat, a adus o noutate în privința bugetului Academiei, care devenea permanent, prin alocarea veniturilor provenind de la mănăstirea Glavacioc.

Milostenia domnului includea nu numai susținerea salariilor dascălilor și a altor cheltuieli administrative ale școlii, dar acoperea și plata burselor pentru acei elevi

merituoși care nu se puteau întreține în timpul studiilor, asigurând un acces tot mai larg la educație. Din autobiografia episcopului de Serbia, Partenie Pavlovici, care a învățat la Academia din București, aflăm că existau în același timp cu el 20 de bursieri. Numărul bursierilor a variat de-a lungul secolului al XVIII-lea; într-un singur caz, în 1741, știm că era fixat la 10-12 persoane. Majoritatea cursanților erau însă fii de mari boieri; documentele păstrate menționează pe Iordache Crețulescu, Barbu Greceanu, Toma Cantacuzino, Ștefan Cantacuzino, Radu Cantacuzino.

Academia bucureșteană a devenit rapid un centru al culturii grecești din spațiul sud-est european, fiind frecventată în egală măsură de elevi greci, bulgari și sârbi, după cum au existat și câțiva cursanți veniți din Rusia (în 1705-1707, Andrei Mihailov, Andrei Vasiliev și Danilo Vasiliev, veniți să învețe limbile latină, greacă și română)²⁰.

Totodată, Academia Domnească din București s-a bucurat de prezența unor profesori valoroși, unii dintre ei veniți de la Marea Școală a Patriarhiei constantinopolitane. Pe la 1700 se făcea chiar propunerea să fie aduși profesori de la Halle care să predea la Academia Domnească, ceea ce dă un indiciu despre nivelul pe care se dorea să-l atingă aceasta²¹.

Nu s-au păstrat toate numele profesorilor de aici și nici foi matricole sau cataloage din care să extragem numele elevilor. Deși planul din 1707 stabilea disciplinele ce se vor studia, nu există nicio precizare privind numărul anilor de studiu și nici structura anului școlar (noțiunea de an școlar fusese introdusă de pedagogul ceh Jan Amos Komenski, 1592-1670).

¹⁹ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XIV/1, p. 394.

²⁰ *Istoria Universității din București*, vol. I, pp. 30, 33, 34, 54.

²¹ Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.*, p. 33.

Formarea viitorilor dascăli ai Academiei a stat în atenția domnitorului Constantin Brâncoveanu, astfel încât acesta a decis trimiterea unora dintre absolvenții acesteia la studii în Italia, în special la Padova și Veneția. Această practică a continuat și ulterior, astfel că Manase Eliad, care studiasse la Academia Domnească din București, a fost trimis să-și completeze pregătirea la Bologna, astfel încât să poată preda la întoarcerea în țară în cadrul acesteia.

Numărul dascălilor de la Academie a rămas în jurul a doi-trei²² până la reforma lui Alexandru Ipsilanti, din anul 1776. De altfel, și la alte universități europene existau profesori cu o pregătire enciclopedică, care predau mai multe discipline; este cazul filosofului german Christian Wolff (1679-1754), de la

Universitatea Halle, care preda matematică, fizică, logică, metafizică, psihologie, politică, economie, drept natural etc. La începutul secolului al XVIII-lea, în perioada domniilor lui Ștefan Cantacuzino și Nicolae Mavrocordat, Academia bucureșteană funcționa cu doi dascăli: Gheorghe din Trapezunt pentru retorică și Marcu din Cipru (Marcos Porfiropoulos) care preda științele filosofice și era directorul școlii. Către jumătatea secolului al XVIII-lea, la Academia Domnească din București funcționa ca dascăl Manase Eliad, format în domeniul științelor fizico-matematice la Universitatea din Bologna și devenit director, în 1781. Apoi, în deceniile 7-9 ale secolului un alt dascăl prestigios al Academiei bucureștene era Neofit Căvsocalivitul.

Domnitorul Alexandru Ipsilanti (1774-1782),
cel care a reorganizat Academia Domnească din București (1776)

²² De regulă, unul pentru predarea limbilor și altul pentru „cursurile înalte”.

Un moment important în evoluția Academiei domnești către o instituție modernă îl constituie reforma inițiată de domnitorul Alexandru Ipsilanti. Reorganizarea a vizat mai multe aspecte: pe o parte, structura învățământului și planul de studiu, pe de altă parte, spațiul în care se țineau cursurile. Academia beneficia de un nou local, a cărui construcție a durat trei ani. Noul spațiu cuprindea mai multe săli de clasă, locuințe pentru profesori, spații pentru elevii interni, care erau în număr de circa 75 în acel moment; existau, de asemenea, trapezărie, bucătărie și pitărie.

Structura anilor de studiu cuprindea cinci cicluri de studii, cu o durată de 3 ani; ultimele două cicluri, care corespundeau unui învățământ de tip superior, erau cele de aritmetică, geometrie, istorie, geografie, fizică modernă, astronomie, filosofie. Disciplinele prevăzute de reforma din 1776 erau: gramatica, matematica, aritmetica, geometria, astronomia, istoria, fizica, teologia, latina, franceza, italiana. Apăreau discipline noi de studiu, cum ar fi istoria, italiana, franceza, ultimele două discipline reprezentând în fapt noutatea programei, care punea accent pe studierea limbilor străine; lor li se va adăuga muzica religioasă. În plus, locul principal pe care îl deținuse filosofia este luat de științe (*epistimuri*). Unele dintre discipline puteau fi predate și în alte limbi decât greaca (de regulă franceză sau italiană), ceea ce va permite tinerilor accesul la ideile iluministe direct din lucrările occidentale ale epocii. Printre disciplinele nou introduse se numărau filosofia experimentală și chimia; acestea

urmasă să fie studiate în laboratoare, cu realizarea de experiențe, folosind diverse aparate achiziționate din apusul Europei, de regulă prin intermediul profesorilor Academiei.

O parte dintre lucrările folosite ca manuale la Academia Domnească din București erau cele ale lui Etienne de Condillac, filosof iluminist și discipol al lui Locke, cel care formulase sistemul științific bazat pe experiență și rațiune; aceste manuale vor fi traduse ulterior în română.

Gimnastica reprezenta o disciplină obligatorie pentru toți cursanții și se practica zilnic, câte o oră după-amiaza. O precizare importantă se referă la metodele pedagogice, care se dovedesc a fi în ritm cu epoca luminilor, astfel încât pentru corectarea elevilor nu erau permise bătaia și biciul.

Treptat, oferta didactică extinsă va permite cursanților să opteze pentru anumite specializări; cei mai talentați dintre ei ajungeau chiar să redacteze manuale prescurtate, pe baza notițelor, dar și a lecturilor proprii, devenind la rândul lor profesori pentru elevii din ciclul elementar. Ca urmare a extinderii ofertei didactice, în 1811, disciplinele erau împărțite în trei categorii, care conturau structura viitoarelor facultăți: științe (matematică, fizică, chimie, istorie naturală, metafizică, logică, etică), literatură (retorică, poetică, istorie, geografie, mitologie, arheologie), limbi (greacă, latină, franceză, germană, rusă). Cam în același timp, în Moldova, hrisovul lui Alexandru Moruzi din 1803 vorbea despre școala de „filologie și științe”, ilustrând două mari direcții de studiu, cel al științelor exacte și al studiilor umaniste.

În aceeași direcție a specializării la nivelul cursurilor superioare se înscrie și apariția unor cursuri de drept; în 1815 era menționat *dascălul latin și nomicos*, un indiciu că începuseră să se predea elemente ale științelor juridice, necesare pregătirii unor specialiști pentru un aparat de stat modern²³.

În timpul domnitorului Alexandru Moruzi se decide ca verificarea cunoștințelor să se facă prin examene publice, cu prezența mitropolitului și cu premierea celor silitori; examenele se țineau anual, după sărbătoarea Bobotezei. Cu toată această decizie, primul examen cu adevărat public, la care putea asista orice persoană din afara școlii, s-a desfășurat abia în iulie 1810. Prin același hrisov, numărul profesorilor era fixat la nouă: doi de gramatică, doi de matematică, unul de fizică, unul de teologie, un profesor pentru limba latină, unul pentru franceză, unul pentru italiană.

Deși se prevedea existența a nouă dascăli, în practică doar cinci pot fi identificați pe baza documentelor privind plata acestora, semn că fie nu existau suficienți profesori, fie nu existau mijloacele financiare pentru plata acestora. În perioada domnitorului Alexandru Moruzi, numărul profesorilor ajungea chiar la trei. În schimb, în 1810 erau 11 profesori, între care doi pentru limba greacă, doi pentru limba franceză, unul pentru limba germană și unul pentru limba rusă.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, Academia Domnească din București redevenea un important centru de educație și cultură pentru spațiul sud-est european, datorită, în principal, dascălilor Neofit Ducas, Ștefan Comitas (profesor de filosofie), Lambros Fotiadis, Constantin Vardalahos (profesor de matematică), Veniamin din Lesbos, care își făcuseră studiile în marile centre universitare apusene sau studiaseră cu profesori formați acolo²⁴. Ei erau cunoscători ai lucrărilor lui Bacon, Locke, Kant, Descartes, Newton, Leibnitz, ale căror teorii le dezvoltau în cadrul cursurilor predate, contribuind la răspândirea spiritului Luminilor în Principatele Române.

Neofit Ducas, profesor și director al Academiei de la Sf. Sava (1815-1818)

²³ V.A. Urechia, *Istoria școlilor*, vol. I, pp. 38, 49, 102, 197.

²⁴ De pildă, Veniamin din Lesbos a urmat cursurile universităților din Pisa și Paris, urmând specializări în domeniul matematicilor superioare, științelor naturale și filosofiei.

Lambros Fotiadis, profesor și director al Academiei de la Sf. Sava (1795-1805)

Progresul înregistrat în domeniul cultural către sfârșitul secolului al XVIII-lea în Țara Românească este strâns legat și de acest învățământ, desfășurat în cadrul Academiei domnești. Aici au învățat cei care vor deveni elitele intelectuale ale începutului de secol XIX. Chiar și unii dintre elevii Academiei din Constantinopol veneau la București pentru consolidarea cunoștințelor și mai ales pentru a audia pe unii dintre profesorii vestiți ai epocii, care predau la Academia bucureșteană. Unii dintre profesorii școlilor din Peninsula Balcanică și chiar figuri reprezentative ale culturii bulgare s-au format ori s-au perfecționat aici.

La Academia bucureșteană au studiat atât fii de boieri, care alegeau să studieze în Principate și nu în centrele europene, cât și copii ai negustorilor și meșteșugarilor, mai

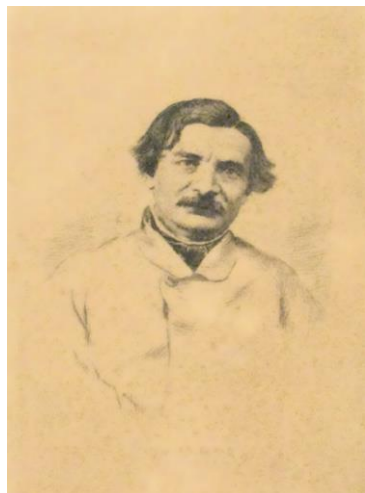
ales din spațiul urban. Conform hrisovului de organizare a Academiei din anul 1776, elevii urmau să primească de două ori pe an haine pentru uniforma școlii, despre care nu avem însă alte informații²⁵. Dintre marile personalități ale culturii românești care s-au format în Academia Domnească de la București pot fi enumerați Chesarie, episcop de Râmnic, Ilarion, episcop de Argeș, Filaret (mitropolit al Țării Românești), Neofit (mitropolit al Țării Românești), Naum Râmniceanu, Nestor Craiovescu, Eufrosin Poteca, Petrache Poenaru, Enăchiță Văcărescu, frații Iordache și Dinicu Golescu, Ion Heliade Rădulescu etc. Numărul cursanților a continuat să crească în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, astfel încât în 1810 numărul lor ajungea la 224. O parte dintre ei continuau să vină din Peninsula Balcanică (în 1780 erau 12 cursanți din Peloponez, Ianina, Larisa, Castoria și Sofia)²⁶.

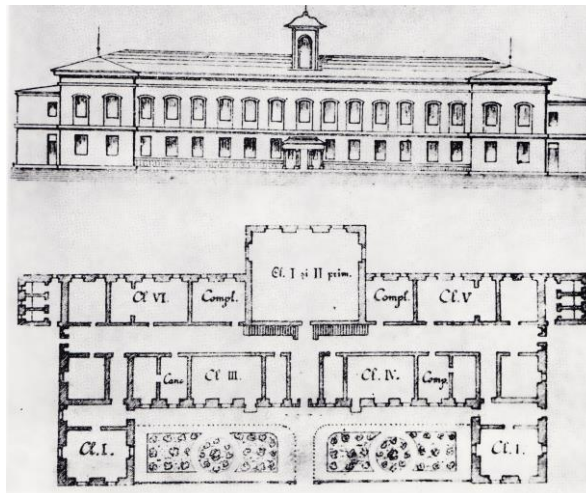
Dinicu Golescu (1777-1830), boier și cărturar român format la Academia Domnească din București

²⁵ V.A. Urechia, *Istoria școlilor*, vol. I, p. 38.

²⁶ Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.*, pp. 47, 48.

Ion Heliade Rădulescu (1802-1872), elev al lui Gheorghe Lazăr, apoi director la Școala de la Sf. Sava

Desen reprezentând fațada și planul clădirii Academiei de la Sf. Sava

După ce Alexandru Ipsilanti construise un local nou pentru Academia Domnească, în 1791, Mihail Șuțu a instalat la Sf. Sava curtea domnească, întrucât palatul domnesc arsese; în schimb, Academia era mutată în chiliile bisericii Doamna Bălașa. În 1802, Academia se muta din nou, deoarece un cutremur distrusese chiliile unde era adăpostită, astfel că noul sediu a fost, începând cu anul 1803, la metohul Măgureanu, pe podul Mogoșoaiei, lângă Dâmbovița.

În timpul domniei lui Ioan Caragea au fost date mai multe hrisoave care urmăreau reorganizarea și mai buna funcționare a Academiei. Regulamentul de organizare și funcționare a învățământului muntean, din anul 1817, aducea noi elemente de modernitate, elevii urmând să fie examinați de profesori din afara școlii în cadrul sesiunii finale de examene. Se stabilea și o limită de vârstă dincolo de care cursanții nu mai puteau să se

înscrie la primele cicluri de învățatură; tinerii care depășeau vârsta de 22 ani se puteau înscrie doar la cursurile de retorică, poetică, filologie, științe și filosofie²⁷. Același regulament stabilea că elevii puteau fi exmatriculați în cazul în care nu promovau clasa sau nu reușeau să treacă trei dintre examene; de asemenea, tot ca element de noutate, se permitea audierea cursurilor și de către persoane neînscrise la respectivele cursuri. O altă noutate era apariția a patru vacanțe pe an, cea de vară fiind între 28 iunie și 1 septembrie. Una dintre consecințele acestei atenții speciale de care s-a bucurat Academia Domnească în deceniul doi al secolului al XIX-lea a fost creșterea numărului profesorilor la 12, iar al elevilor la circa 400²⁸.

În privința denumirii exacte a acestei școli de învățaturi înalte care funcționa la București, trebuie spus că începând cu

²⁷ *Istoria Universității din București*, vol. I, p. 63.

²⁸ Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.*, pp. 54, 58.

primele mențiuni documentare privind organizarea sa și până la dispariția academiei de limbă greacă (cca 1822), titulatura sub care o regăsim cunoaște o serie de variații, care nu afectează însă conținutul programei de studiu: *școala domnească*, *școala din București*, *școala domnească din București*, *școala înaltă de obște*, *Academia Domnească din București*, mai târziu

școala elinească, iar în vremea reorganizării sale din vremea domnitorului Alexandru Ipsilanti, *academie*. La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, putem întâlni și formula *școala de la Sf. Sava*, chiar dacă localul școlii se muta uneori în alte părți ale orașului, sub influența condițiilor politice sau epidemiologice²⁹.

Începuturile învățământului în limba română

La începutul secolului al XIX-lea, în întreaga Europă poate fi identificată o preocupare tot mai insistentă a statului în direcția organizării învățământului și a asumării de politici în domeniul educațional. Aceste politici vizau, pe de o parte, gratuitatea și obligativitatea învățământului primar, iar pe de altă parte, o reabilitare a învățământului secundar.

Ca urmare a progreselor înregistrate în domeniul învățământului, asistăm la o serie de proiecte de reorganizare a acestuia în acord cu cerințele vremii și cu direcțiile de dezvoltare ale societății muntene. Astfel, în deceniul al doilea al secolului al XIX-lea, plecând de la nevoile unei administrații ce se dorea a fi modernizată, dar mai ales de la necesitatea dezvoltării învățământului și studierii în limba națională, mai mulți boieri cărturari, printre care se numărau Iordache Golescu, Grigore Băleanu, Ioan Văcărescu sau Grigore Ghica alcătuiau un proiect de înființare a unei școli de învățământ românesc

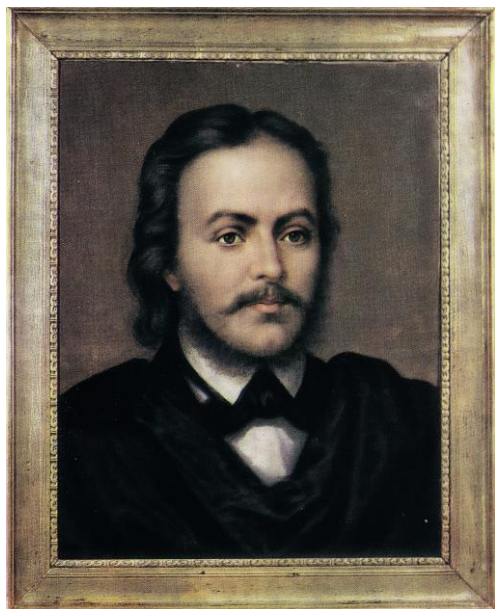
la București, care să fie așezată în chiliile mănăstirii Sf. Gheorghe Nou. Rostul declarat al acestei școli era acela de a forma „buni impiegați pentru cancelarii și judecătorii”, precum și ingineri care să fie de ajutor la măsurarea moșiilor, într-o epocă în care documentele vorbesc tot mai clar despre delimitarea exactă a proprietăților funciare. Proiectul era aprobat de domnitorul Ioan Caragea în decembrie 1817.

Catalizatorul ideii de școală în care predarea să se facă în limba națională a fost Gheorghe Lazăr, ardelean de origine, care ajunsese în București pe la 1816 ca profesor pentru fiii boierului Bărcănescu. Lazăr urmasse școala la Sibiu, Cluj și apoi la Viena.

Între argumentele aduse de Gheorghe Lazăr în sprijinul acestui proiect este și acela al nevoii de educație pentru întreaga societate, ca pe o șansă care trebuie valorificată, altfel „rămânem toți lipsiți și neciopliți”³⁰.

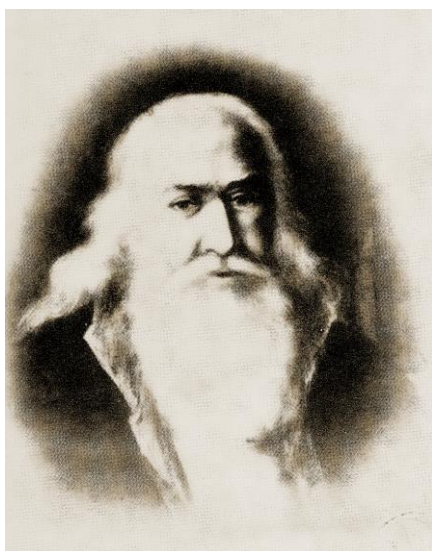
²⁹ Pentru aceste documente a se vedea Elena Grigoriu, *op. cit.*, Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XIV/1-2, V.A. Urechia, *Istoria școlilor...*, vol. 1, 3.

³⁰ *Istoria Universității din București*, vol. I, pp. 75-78.

Gheorghe Lazăr (1779-1823), întemeietorul primei școli cu predare în limba română la Sf. Sava (1818) – portret în ulei, Muzeul Național Bruckenthal, Sibiu

Școala aceasta se adresa mai ales ciclurilor inferioare, cu scopul lărgirii la bază a numărului de tineri care beneficiau de educație. Astfel, proiectul prevedea existența a trei profesori, dintre care unul ar fi trebuit să pregătească elevii și în rudimentele topografiei. Școala asuma prin însăși denumirea sa – Științe filosoficești și matematicești – o instituție de nivel superior asemănătoare celei grecești, fiind deschisă tinerilor din toate stările sociale. De altfel, structura sa prevedea existența a patru niveluri sau „tagme”, dintre care ultimul urma să formeze în domeniul învățăturilor filosoficești și juridicești, reprezentând germeii viitoarelor facultăți de Litere și Filosofie, respectiv Drept. Profesorul Gheorghe Lazăr predă matematica după metodele lui Christian Wolff, fostul profesor de la Halle, și, de asemenea, filosofia kantiană; în același timp el realiza o serie de aplicații practice împreună cu elevii săi, în principal planurile topografice ale unor moșii.

Eufrosin Poteca (1786-1859), elev al Academiei domnești, devenit profesor de filozofie la Școala de la Sf. Sava

Petrache Poenaru (1799-1875), profesor de fizică și matematică, director al Școlii de la Sf. Sava

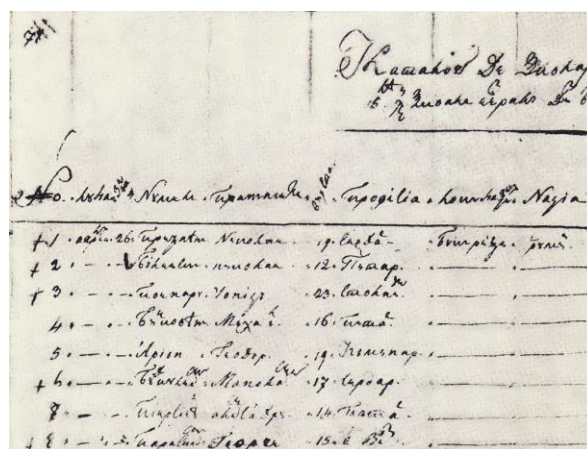
O parte dintre elevii Academiei domnești a trecut rapid la noua școală, care își avea sediul la Sf. Sava, printre ei numărându-se Eufrosin Poteca, Simion Marcovici, Ion Eliade, Costache Moroiu, Petrache Poenaru, Christian Tell. Aceia dintre elevii care au intrat direct la nivelul superior de învățatură terminau deja cursurile în anul 1819, constituind prima generație de absolvenți având calificarea de ingineri hotarnici. Presiunea pusă de cerințele societății pentru ingineri hotarnici, foarte probabil lipsa profesorilor calificați, dar și resursele financiare limitate au făcut ca primele serii de absolvenți să fi urmat un stagiul de pregătire mai puțin sistematic și ceva mai condensat³¹.

O vreme, școala în limba română a funcționat în paralel cu Academia Domnească de limbă greacă, care avea sediul în acel moment la schitul Măgureanu. Totuși, după întreruperea provocată de evenimentele din anul 1821, școala lui Lazăr s-a redeschis, cu un nou director în persoana lui Ion Eliade (Gheorghe Lazăr murise între timp) și fără a mai fi concurată de Academia grecească, care fusese închisă prin firman al sultanului (se considera că învățământul grecesc a fost instrumentul de instigare la răzvrătire al grecilor)³².

Treptat, numărul profesorilor de la această școală creștea prin revenirea în țară a bursierilor care se formaseră în universitățile apusene: Costache Moroiu (doctorat în drept la Pisa), Eufrosin Poteca (doctorat în filosofie). Petrache Poenaru, un alt elev al școlii de la Sf. Sava, care studiasse matematică și inginerie

timp de 10 ani în Austria, Franța și Anglia a devenit și el profesor aici.

Un moment important în evoluția învățământului muntean și a celui de nivel superior l-a constituit adoptarea Regulamentului Organic, în mai 1831. Acest document transforma radical viziunea statului asupra educației, depășind concepția conform căreia instituțiile de învățământ erau organizate prin mila domnului, ca un act de binefacere pentru societate, și transformându-le în instituții fundamentale ale statului modern. Principiile fundamentale, profund moderne, care se desprindeau din acest document erau: obligația statului de a susține învățământul, care devenea public (art. 364), predarea în limba națională la toate nivelurile de învățământ, garantarea dreptului absolvenților instituțiilor de învățământ de a fi numiți în funcții ale aparatului de stat la nivel superior.

Pagină din registrul matricol al Colegiului Sf. Sava
din anii 1831-1832, în care apare numele
lui Nicolae Bălcescu (nr. 2)

³¹ Nicolae Isar, *Cultură națională și spirit european. De la școala lui Gh. Lazăr la Universitatea din București (1818-1864)*, București, Editura Universității din București, 2004, p. 20.

³² Mihail Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1960, pp. 282-283.

Principiile expuse în Regulamentul Organic vor fi dezvoltate și completate de legislația ulterioară. Astfel, la cererea generalului Pavel Kiseleff, o comisie din care făcea parte, printre alții, Petrache Poenaru analiza starea și direcțiile de dezvoltare ale învățământului muntean, propunând, printre altele, un curs de inginerie care să acopere nevoile societății în materie de ingineri hotarnici, o catedră de arhitectură, prevăzută să aibă cursuri de istoria artei, mecanică și construcții. Raportul identifica, totodată, nevoia unei catedre de literatură și a uneia de filosofie (concretizate mai târziu în Facultatea de Litere și Filosofie), o catedră de fizică și una de chimie experimentală (nucleul viitoarei Facultăți de Științe). În materie de științe juridice se propunea un curs de istorie a dreptului roman.

Ca urmare a adoptării acestui proiect, începând cu anul 1832, învățământul public muntean era organizat în școli începătoare (elementare) cu o durată de 4 ani, clase umanoare (echivalentul gimnaziului), cu o durată de 4 ani, învățături complementare (3 ani) și cursuri speciale de legi, matematică și agricultură practică, având o durată de trei ani, acestea din urmă constituindu-se în nucleul viitoarelor facultăți de drept și științe. Interesantă este terminologia folosită de Regulament, care prefera să folosească pentru ciclurile primar și gimnazial denumirea de școli, iar pentru învățământul liceal și superior, termenii de „învățături”, respectiv „cursuri”, pentru a marca un anumit tip de abordare a sistemului educațional.

Programa prevăzută pentru Cursul special de legi cuprindea în anul I dreptul civil, dreptul comercial, la anul II dreptul criminal (penal) și procedura, iar la anul al

treilea istoria dreptului și economia politică. În 1833 documentele menționează numele a trei candidați premiați la examenul de sfârșit de an și care proveneau de la Cursul special de legi: Gheorghe Marcovici, Dumitru Lespezeanu, Costache Petrovici; ei terminaseră, așadar, primul an dintre cei trei prevăzuți de programă, însă restul parcursului educațional al acestora ne este necunoscut.

La Cursul special de matematică aplicată, al cărui scop principal era de a produce inginerii de care avea nevoie societatea românească, studenții învățau în primul an trigonometria și algebra superioară, desen topografic, în anul al doilea trigonometrie și geodezie, inclusiv teoria proiectării hărților, calcul diferențial și integral, mecanică, arhitectură civilă (unde învățau despre materialele de construcții și modul de alcătuire a proiectelor și devizelor). Această structură riguros concepută pentru cursul de matematică aplicată se datora lui Petrache Poenaru. Cursul avea și o componentă practică importantă, în care studenții ieșeau pe teren pentru a realiza planuri topografice, aplicații de geodezie și observații practice la mecanismul mașinilor folosite în diverse domenii mecanice.

Cursul special de agricultură practică urma să fie predat într-o clădire construită pe una dintre moșiile de la marginea Bucureștiului, astfel încât să se poată realiza aplicații practice. Catedrele erau cele de botanică, minerologie și principiile culturii de obște (la anul I), cursuri veterinare și de economie forestieră (la anul al doilea), economie industrială și practică, la care se adăugau o serie de activități practice.

Dificultățile au apărut în momentul repartizării catedrelor, întrucât s-a constatat

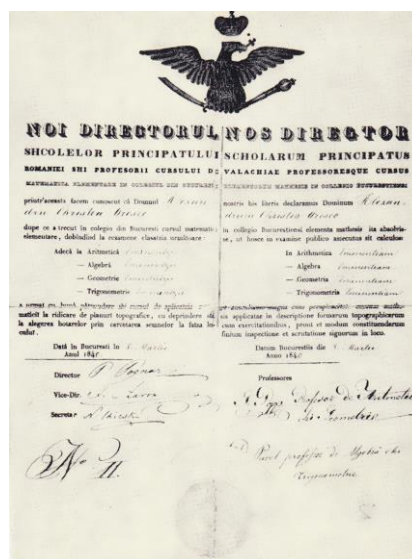
că nu existau suficienți specialiști, astfel că s-a procedat la comasarea unora dintre catedre. Prin urmare, deși existau mai multe catedre prevăzute pentru Cursul de legi, până în anul 1838 acesta a funcționat cu un singur profesor. În 1838 se reorganizau catedrele la cursurile de legi, care cuprindeau o catedră de drept civil (acoperită de Ștefan Ferechide), o catedră de drept criminal (C. Brăiloiu), o catedră de drept civil roman, una de drept comercial (Al. Racoviță)³³. O scurtă perioadă (începând cu 1838), cursurile de legi au fost reorganizate într-o structură de 4 ani, în locul celei de 3 ani, probabil din nevoia unei mai bune aprofundări a domeniului.

O caracteristică a învățământului de nivel superior din această perioadă este aceea că unele dintre cursuri s-au introdus treptat, iar structura pe ani a cunoscut o serie de variații, la fel și oferta didactică, în funcție de profesorii care puteau fi cooptați.

Regulamentul din 1832 a adus și o serie de reglementări privind documentele școlare (cataloage, condică de prezență). Erau prevăzute chiar și zilele în care se țineau cursurile (luni, marți, miercuri, vineri și sâmbătă) și se stabileau examenele de sfârșit de an. Cursurile speciale aveau programate examinările către sfârșitul lunii iulie. Examinarea se făcea în prezența publicului, iar notarea era între 1 și 4, nota 4 fiind cea care aducea repetenția; se admitea însă, pe motive de sănătate, repetarea examenului de încă două ori.

Diploma primită la sfârșitul ciclului de studiu conținea titlul de laureat pentru cursurile de umanioare și complementare, în

timp ce absolventul cursului de legi obținea titlul de avocat, iar cel al cursului de matematică aplicată, pe cel de inginer civil.

Diplomă de inginer în poduri și șosele conferită lui Alexandru Orăscu (8 martie 1840) – originalul în colecția ing. Șerban Orăscu

Vacanțele erau două la număr: cea de primăvară (în perioada Paștilor) dura 15 zile, iar studenții de la cursurile speciale aveau o vacanță între 1 august și 15 octombrie, spre deosebire de cei de la umanioare, care primeau vacanță doar între 1 septembrie și 15 octombrie. Ulterior, durata și perioada în care erau prevăzute vacanțele au cunoscut modificări: în 1834 vacanța mare se muta în iulie-august, după examenul care se susținea la 29 iunie. Deschiderea cursurilor era însoțită de o ceremonie religioasă.

³³ Istoria Universității din București, vol. I, pp. 79-85.

Accesul la cursurile speciale era permis oricărui candidați, indiferent de nivelul de studii absolvit anterior, cu singura condiție să știe să scrie românește. În schimb, la cursul de drept penal se puteau înscrie doar absolvenții ciclului de umanioare. După absolvire, cei care urmaseră cursurile de legi deveneau candidați pe lângă judecători, iar timp de un an făceau un fel de practică, fără a fi plătiți.

Profesorii care predau învățăturile speciale și pe cele complementare formau o categorie distinctă, având o salarizare superioară celor care predau în școlile primare și gimnaziale. Cu toate acestea, în cadrul colegiului de la Sf. Sava au existat profesori care predau atât la umanioare, complementare, cât și la cursurile speciale. Se prevedea și dreptul la pensie al profesorilor, care după 8 ani de activitate puteau primi o treime din salariul pe care îl avuseseră, iar după 16 ani de predare 66% din salariu și abia după 24 ani de activitate primeau echivalentul unui salariu întreg.

Prevederile Regulamentului se referă la un învățământ care doar pentru nivelul de educație de masă era gratuit, cu scopul de a transmite învățătura de carte cât mai profund în straturile societății. Pe de altă parte, la învățământul de umanioare, complementare și cursuri speciale se aplicau taxe pentru înscrierea anuală în vederea urmării cursurilor sau pentru susținerea examenelor și eliberarea diplomelor. De pildă, pentru fiecare semestru de cursuri speciale se plătea câte 30 de lei. Înscrierea la clasele speciale a elevilor care se pregătiseră în particular se taxa și ea cu 2 sau 3 galbeni.

Examenele pentru studenții de la legi și inginerie se plăteau și ele, taxa era de 1 galben și jumătate, de asemenea, pentru diploma de absolvire se plăteau 8 galbeni.

Conform aceluiași regulament, la biblioteca de la Sf. Sava urmau să fie aduse toate cărțile și manuscrisele de la Mitropolie, episcopii și mănăstiri, iar editorii și editorii trebuiau să dea câte trei exemplare din toate publicațiile pentru această bibliotecă. Se avea în continuare în vedere dotarea cabinetelor de fizică, chimie, geometrie, arhitectură, agricultură, dar și realizarea de colecții de stampe și de istorie naturală³⁴.

Reforma domnitorului Bibescu din anul 1847 reorganiza ciclurile de studii, care rămâneau trei la număr: școli comunale (sătești și orașenești), colegii (în orașele reședință de județ) și învățături desăvârșitoare sau superioare. Pentru acest nivel superior se crea o Academie în capitala țării (denumire similară cu instituția ieșeană), având 12 clase (februarie 1847), respectiv 8 clase (regulamentul de aplicare a reformei, septembrie 1847³⁵). În planul de învățământ apăreau discipline precum istoria universală, retorica, filosofia, fizica și matematica. Documentul mai prevedea înființarea unei „Facultăți” de drept, având o durată a cursurilor de 2 ani³⁶. Se prevedea, totodată, un buget destinat construirii unui palat al Academiei, deși proiectul nu a fost finalizat.

O decizie care a stârnit reacții vii era aceea de a înlocui limba română cu cea franceză în predarea cursurilor speciale. Decizia domnitorului era perfect explicabilă în

³⁴ V.A. Urechia, *Istoria școlilor*, vol. I, pp. 83-85, 182, vol. 2, p. 39.

³⁵ Prin acest regulament se renunța și la denumirea de Academie.

³⁶ *Istoria Universității din București*, vol. I, pp. 87, 88.

contextul epocii, când Franța reprezenta un model de dezvoltare care se dorea a fi urmat. Izbucnirea revoluției pașoptiste a rezolvat această situație, readucând limba română în poziția sa de limbă principală de studiu.

Programul revoluționar citit la Islaz, pe 9 iunie 1848, conținea, printre altele, principiul învățământului egal și gratuit, în limba română și cu caractere latine (art. 16). În baza acestei prevederi, printre primele măsuri ale guvernului revoluționar s-a numărat aceea a desființării taxelor de studiu (1 galben pe lună), care reprezentau un obstacol substanțial al accesului la educație până în acel moment.

Liderii pașoptiști gândeau o viitoare dezvoltare a învățământului în spiritul epocii, cu instituții de învățământ superior la nivelul Europei apusene; considerând că pe învățământ „se întemeiază viitorul țării”, ei discutau despre înființarea unei Universități³⁷.

În pofida afirmării acestui obiectiv, planul de învățământ realizat de guvernul provizoriu nu făcea referire la cursurile speciale, care reprezentau forma de învățământ superior în cadrul Școlii de la Sf. Sava.

Jumătatea secolului al XIX-lea găsea Școala de la Sf. Sava în plin proces de

prefacere. Drumul parcurs de învățământul bucureștean organizat în cadrul Academiei domnești, în limba greacă, la Școala de la Sf. Sava, cu predare în limba română, a urmat îndeaproape evoluția societății românești de secol XVIII și a răspuns imperativelor începutului secolului al XIX-lea. Lărgirea impactului școlii asupra societății, precum și propagarea ideilor iluministe au făcut din această instituție un instrument care a susținut modernizarea statului și a contribuit la emanciparea în plan social și cultural, prin apropierea de valorile culturii apusene. La Academia bucureșteană s-au format o serie de intelectuali remarcabili atât pentru spațiul românesc, cât și pentru cel sud-est european și tot dintre absolvenții săi au provenit unii dintre viitorii profesori de la Sf. Sava, care la rândul lor îi vor forma pe unii dintre profesorii Universității din București. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, școala în limba română întemeiată de Gheorghe Lazăr a devenit un instrument de afirmare a națiunii române, prin propagarea culturii și învățământului în limba națională și prin accesul la educație al unor categorii tot mai largi ale populației, asigurând personal calificat și competent pentru instituțiile statului modern.

³⁷ Nicolae Isar, *op. cit.*, pp. 143-144.